

UOT 336.71

KOMMERSİYA BANKINDA DAXİLİ AUDİT XİDMƏTİNİN TRANSFORMASIYA PROBLEMLƏRİ

Zeynal PAŞAYEV*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 12 dekabr 2024; çapa qəbul edilmişdir: 5 aprel 2025; online-da çap edilmişdir: 15 may 2025.

Received: 12th of December, 2024; accepted: 5th of April, 2025; published online: 15th of May, 2025.

Açar sözlər: *daxili nəzarətin genezisi; daxili audit; daxili audit xidməti; modernləşdirmə; risklərin idarə edilməsi; uyğunluq xidməti; riskə əsaslanan yanaşma*

Giriş

Kommersiya banklarının daxili audit xidməti, daxili audit sisteminin və maliyyə institutunun fəaliyyətinin səmərəliliyini təmin etmək məqsədilə yaradılmış müstəqil və obyektiv bir strukturdur. Bu xidmət, bankın resurslarının düzgün idarə olunmasını və qanunvericiliyə, daxili siyasət və proseduralara riayət olunmasını təmin etmək məqsədi daşıyır.

Daxili audit xidmətinin əsas məqsədləri aşağıdakılardır:

- **Risqlərin idarə edilməsi:** Bankın əməliyyatlarında mövcud olan maliyyə, əməliyyat, hüquqi və reputasiya risklərinin vaxtında müəyyən edilməsi və onların effektiv idarə edilməsi;
- **Daxili nəzarət sisteminin qiymətləndirilməsi:** Bankın daxili nəzarət mexanizmlərinin effektivliyinin və ziddiyyətlərinin təhlili;
- **Fəaliyyətin uyğunluğu:** Bankın fəaliyyətinin müvafiq qanunvericiliyə, normativ aktlara və daxili sənədlərə uyğunluğunun yoxlanması;
- **Maliyyə hesabatlarının müntəzəmliyi:** Bankın maliyyə əməliyyatlarının şəffaf və düzgün aparılmasının təmin edilməsi;
- **Təkmilləşdirmə təklifləri:** Müəyyən edilmiş problemlərin aradan qaldırılması üçün məsləhətçi tərəfindən konkret və praktiki təkliflərin təqdim edilməsi.

Bütün bunlar daxili auditin xüsusiyyətlərini, xüsusən də müstəqillik və obyektivliyi əks etdirir. Daxili auditorlar bankın rəhbərliyindən asılı olmayaraq fəaliyyət göstərir və obyektiv qiymətləndirmə aparırlar. Həmçinin auditlər beynəlxalq audit standartlarına və etik kodeksə əməl etməyə çalışırlar. Audit prosesi planlı şəkildə həyata keçirilir və bankın bütün struktur bölmələrini əhatə edir.

Daxili audit köməkçi mexanizmlərdən biri kimi müxtəlif ölçülü mürəkkəb və miqyaslı problemləri həll edərək, mövcud biznesin daxili nəzarət sisteminin (DNS) qiymətləndirilməsindən tutmuş, risklərin idarə edilməsinin effektivliyinin qiymətləndirilməsinə qədər olan ehtiyacları uğurla ödəyir. Lakin bu sərhədlər olduqca şərtdir və bank rəhbərliyinin qərarlarından asılı olaraq dəyişir. Bazar dəyişiklikləri ilə əvvəllər yaradılmış DNS, əhəmiyyətli dərəcədə daxili auditə transformasiya olunaraq, iqtisadi nəzarətin mühüm

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti

e-mail: langbo987@mail.ru

<https://doi.org/10.30546/25194011.2025.14.2.1027>

tərkib hissəsi kimi getdikcə təşkilatların maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin müxtəlif aspektlərinə yayılaraq onların nüfuzunu artırır.

1. Daxili audit sisteminə konseptual yanaşma

Daxili audit sisteminə konseptual yanaşma, təşkilatın fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq məqsədilə daxili auditin strateji əhəmiyyətini və əsas funksiyalarını sistemli şəkildə müəyyən edən çərçivədir. Bu yanaşma, bankın daxili nəzarət sistemlərinin, risk idarəetmə proseslərinin və fəaliyyət effektivliyinin kompleks şəkildə qiymətləndirilməsini təmin edən metodik yanaşmadır. Əsas məqsəd, daxili audit prosesinin hərtərəfli, planlı və səmərəli həyata keçirilməsini təmin etməkdir.

“Daxili audit” anlayışının, habelə onun bank idarəçiliyində rolunun müəyyənləşdirilməsinə tarixin bütün inkişafı boyu bir-birini əvəz edən bir neçə yanaşma mövcuddur. İlk dəfə olaraq daxili audit anlayışı 22 may 2007-ci il tarixli 332-IIIQ nömrəli “Daxili audit haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunda öz əksini tapmışdır ki, bu da audit edilən müəssisə daxilində nəzarət fəaliyyətini nəzərdə tuturdu.

Müasir müəlliflər daxili auditi, təsərrüfat subyekti tərəfindən müəyyən edilmiş mühasibat uçotu proseduralarına riayət edilməsinə və onun maraqlarına uyğun fəaliyyət göstərən, daxili sənədlərlə tənzimlənən daxili nəzarət sisteminin işləməsinin etibarlılığını təşkil edilən nəzarət sistemi kimi başa düşürlər. Daxili audit həm bütövlükdə kommertiya bankının, həm də onun müxtəlif bölmələrinin: xidmət, marketinq, satış şöbələri, maliyyə sektoru, investisiya fəaliyyəti, personalın fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə yönəlmişdir.

A.D.Şeremet daxili auditi, təsərrüfat subyektinin struktur bölmələrinin səmərəliliyinə nəzarət etmək üsullarından biri kimi dəyərləndirir.

16 sentyabr 1994-cü il tarixli 882 nömrəli “Auditor xidməti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanuna uyğun olaraq, audit fəaliyyəti “auditor təşkilatları və fərdi auditorlar tərəfindən həyata keçirilən auditin aparılması və auditlə bağlı xidmətlərin göstərilməsi üzrə fəaliyyət” kimi şərh edilir.

Daxili audit sistemi, əmanətçilərin maraqlarının müdafiəsini təmin etməyə, bankın fəaliyyətinin konkret nəticələrini saxlamağa və əldə etməyə yönəlmiş tədbirlər məcmusudur.

2. Kommertiya bankında daxili auditin transformasiyası

Kommertiya bankında daxili audit “daxili nəzarət” anlayışı ilə sıx bağlıdır. Azərbaycan Mərkəzi Bankı daxili nəzarəti kredit təşkilatı (onun idarəetmə orqanları, bölmələri və işçiləri) tərəfindən aşağıdakı məqsədlərə çatmağa yönəlmiş fəaliyyət kimi müəyyən edir:

– bank əməliyyatları və digər əməliyyatlar həyata keçirilərkən maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin, aktiv və öhdəliklərin (o cümlədən aktivlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi) və bank risklərinin idarə edilməsi səmərəliliyinin təmin olunması;

– maliyyə, mühasibat, statistik və digər hesabatların hazırlanmasının və təqdim edilməsinin etibarlılığı, tamlığı, obyektivliyi və vaxtında hazırlanması, habelə informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;

– normativ hüquqi aktlara, özünütənzimləyən təşkilatların standartlarına (qiymətli kağızlar bazarının peşəkar iştirakçıları üçün), kredit təşkilatının təsis və daxili sənədlərinə riayət edilməsi;

– kredit təşkilatının cəlb edilməsinin və onun işçilərinin qeyri-qanuni fəaliyyətdə iştirakının istisna edilməsi.

Məqatənzimləyici daxili nəzarət sistemi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə, xüsusilə “Kredit təşkilatlarında daxili nəzarətin təşkili haqqında” Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş məqsədlərin həyata keçirilməsini və onlara nail olunmasını təmin edən daxili

nəzarət orqanları və sahələrinin məcmusudur. Daxili audit sistemlərinin rolu və əhəmiyyətindəki dəyişikliyi daxili tənzimləyici çərçivədə də izləmək olar. Beləliklə, meqatənzimləyici daxili nəzarət sistemi Əsasnamənin hazırkı versiyasında Azərbaycan Mərkəzi Bankı daxili audit və daxili nəzarət xidmətlərini (uyğunluq xidmətləri) fərqləndirmişdir. Mərkəzi Bank bu xidmətləri təkcə konseptual əsaslara görə deyil, həm də funksional məqsədinə görə bölüb. Beləliklə, Azərbaycan Mərkəzi Bankı kredit təşkilatının fəaliyyətində daxili auditin artan əhəmiyyətini qeyd etdi. Buna bir sıra xarici və daxili amillər də təsir edəcək:

– ölkəmizdə və xaricdə ümumi böhranlı iqtisadi vəziyyət və bununla bağlı artan risklər (ilk növbədə kredit, əməliyyat və bazar);

– global bank sisteminin inteqrasiya prosesləri (o cümlədən, müqaviləni imzalayan ölkələrin mərkəzi bankları tərəfindən kommersiya banklarının fəaliyyətinə nəzarətin gücləndirilməsinə səbəb olan Bank Nəzarəti üzrə Bazəl Komitəsinin və Bazəl Sazişinin yaranması);

– bank işinin tam avtomatlaşdırılması və kredit təşkilatlarında daxili audit xidmətlərinin yüksək ixtisaslı işçilərini tələb edən internet texnologiyalarının yaranması.

Auditin praktiki fəaliyyət növü kimi meydana çıxması iri istehsalın inkişafı, mülkiyyətçilərin, investorların və biznes menecerlərinin maraqlarının bölünməsi ilə bağlıdır. Sahibkarlar yalnız menecerlər tərəfindən verilən maliyyə məlumatlarına etibar edə bilməzdilər. Səhmdarlar bu məlumatın etibarlılığına və müəssisənin real maliyyə vəziyyətini əks etdirdiyinə əmin olmaq istəyirdilər [5, s. 151].

Hal-hazırda daxili audit xidmətləri şirkətlərin fəaliyyətinin, demək olar ki, bütün sahələrini əhatə edir, onların iqtisadi fəaliyyətinin müxtəlif mərhələlərində riskləri müəyyən etməyə və minimuma endirməyə, strateji layihələrin həyata keçirilməsinin səmərəliliyini artırmağa kömək edir [4, s. 88].

3. Riskə əsaslanan auditin istifadəsi

Uzun müddətdir daxili nəzarət məsələlərini öyrənən yerli müəllif S. Səfərov auditə beş əsas yanaşma təklif edir: əməliyyat, mühasibat, uyğunluq, audit və risk yönümlü yanaşma [7, s. 34].

Auditə operativ yanaşma biznes proseslərinin strukturunu və məzmununu, habelə onlara nəzarət sistemini təhlil edir. Əsas vəzifə biznes prosesinin məqsədlərinə çatmağa mane olan amilləri müəyyən etməkdir. Mühasibat uçotu yanaşmasının tipik nümunəsi kənar auditorların fəaliyyətidir. Bildiyiniz kimi, onların əsas vəzifəsi kənar auditorların fəaliyyətinin düzgünlüyünü təsdiqləmək üçün maliyyə hesabatlarının auditini aparmaqdır. Kənar auditorlar biznes proseslərini sənədləşdirmir və daxili nəzarət proseduralarının adekvatlığını və effektivliyini qiymətləndirmirlər.

Uyğunluq yanaşmasının mahiyyəti müxtəlif xarici və daxili qaydalara uyğunluğun tamlığını və düzgünlüyünü dəyərləndirməkdir. Xarici qaydalar qanunlar, əsasnamələr, sərəncamlar dövlət və qeyri-dövlət tənzimləyici orqanlarının digər (əsasən yazılı) direktivləri, daxili qaydalar isə - korporativ və yerli qaydalar və standartlar, daxili təşkilati və inzibati sənədlər ilə müəyyən edilir. Təmiz formada audit yanaşması ilə daxili auditorların əsas işi şirkətin əmlakının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sistemini qiymətləndirməkdir. Bu yanaşmadan istifadə etməklə daxili audit funksiyasının işi ilk növbədə dələduzluqla bağlı risklərin minimuma endirilməsinə yönəlmişdir. Təhlil edilən məsələlərin məhdud siyahısına görə, audit fəaliyyəti çox vaxt adi, standart yoxlamalara səbəb olur.

Məqsədlər və risklər arasında əlaqəni müəyyən etmək, yoxlanılacaq sahələri düzgün seçmək üçün təhlükə səviyyəsini müəyyən etmək və ya audit planı qurmaq və nəticədə

nəinki tövsiyələr vermək, həm də qarşıya qoyulan məqsədlərə nail olmağa töhfə vermək lazımdır. Bank əməliyyatlarının xarakteri və miqyası, eləcə də onun fəaliyyət göstərdiyi mühitin qeyri-sabitliyi və dəyişkənliyi daxili auditin işində “çeviklik” tələb edir.

Onun metodologiyasının təkmilləşdirilməsi bankın məqsədlərinə çatmaq üçün köməkçi mexanizmlər tələb etməsi nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir. Müasir xarici təcrübələrə cavab verən tamamilə məntiqli addım bank əməliyyatlarının daxili auditinə riskə əsaslanan yanaşmanın tam tətbiqi olmalıdır. Bu dəyişikliyin necə baş verdiyi məlum olduqda, risk əsaslı daxili auditə keçiddən danışa bilərik.

Risqlərin müəyyən edilməsi, onların hesablanması və idarə olunması üçün məsuliyyət daşıyan rəhbərlikdir. Daxili auditorlar risklərin müəyyən edilməsinə kömək edə bilər, bir şərtlə ki, bu, onların obyektivliyinə təsir göstərməsin, onlar risklərin idarə edilməsində iştirak etməzlər, yəni qərar qəbul etmədən yalnız məsləhət funksiyasını yerinə yetirə bilərlər. Bundan əlavə, daxili auditin rəhbərliyin “köməkçisi” rolu onun Audit Komitəsi tərəfindən müəyyən edilmiş məqsəd və tapşırıqlarına nail olunmasına təsir etməməlidir; rəhbərlik öz növbəsində risklərin idarə edilməsi üzrə məsuliyyəti auditorun üzərinə ata bilməz (*Cədvəl 1*).

Risqlərin idarə edilməsini qiymətləndirərkən daxili auditorlar bankın müəyyən risk səviyyəsini qəbul etməyə hazırlığını da nəzərə almalıdırlar (xaricdə buna “risk iştahı” deyilir). Rəhbərlik onun üçün məqbul olan risk səviyyəsinə diqqət yetirir və mövcud dəyəri limitə çatdırır. Rəhbərliyə hansı risklərin məqbul olduğuna və hansına görə hərəkətə keçəcəyinə (yəni, idarə olunmasına) qərar verməkdə kömək etmək üçün daxili auditorlar rəhbərliyin söylərinin necə uğurla həyata keçirilə biləcəyi barədə anlayış inkişaf etdirirlər. Riskin əhəmiyyəti onun baş vermə ehtimalının və nəticələrinin müxtəlif birləşmələri üçün müəyyən edilir. Risk əhəmiyyətsiz, orta dərəcədə, orta, əhəmiyyətli və kritik ola bilər [3, s. 133].

Riskin əhəmiyyəti nəticələrə təsir göstərir:

- kiçik risk heç bir tədbir tələb etmir;
- orta risk korrektiv tədbirlərin istifadəsini nəzərdə tutur (mövcud resurslardan asılı olaraq);
- orta risk riski idarə etmək üçün lazımi tədbirlərin görülməsini tələb edir;
- əhəmiyyətli risk qəbul edilməzdir və onun idarə edilməsi üçün dərhal tədbirlər görülməlidir;
- kritik risk təcili və fəvqəladə hallarda idarəetmə tədbirlərini tələb edən yüksək “risk iştahını” təmsil edir.

Beləliklə, daxili auditorlarda müəyyən bir riskin dəyəri barədə rəhbərlik tərəfindən müəyyən dövr və ya müəyyən bir zaman üçün verilən məlumat varsa, riskin hansı “sektora” aid olduğu və onun məqbul dəyərlərdən kənara çıxması müəyyən edilir. Bu faktları nəzərə alaraq, daxili auditor rəhbərliyin risklərin idarə edilməsi söylərini qiymətləndirir, onların nə dərəcədə zəruri olduğunu, ümumiyyətlə qəbul edilib-edilmədiyini və nə dərəcədə effektiv olduğunu müəyyən edir.

Daxili auditə riskə əsaslanan və ənənəvi yanaşmaların müqayisəsi

Cədvəl 1.

Audit Prosesi	Yanaşmalar	
	Risk yönümlü	Ənənəvi
Ümumi məqsəd	Risqlərin məqbul səviyyədə idarə olunub-olunmaması barədə rəy bildirmək	Audit edilən əməliyyatların normativ sənədlərin tələblərinə uyğunluğu baxımından daxili nəzarət sisteminin

		hərtərəfli qiymətləndirilməsinin alınması, hesabatların etibarlılığının təmin edilməsi və mövcud risklərin idarə edilməsi
İllik plan	Audit yüksək riskləri hədəfləyir	Risk səviyyəsindən asılı olmayaraq təkrarlanan planlar
Növləri	Sistemləri və ya prosesləri təkmilləşdirməyə yönəlmiş auditlər arasında fərq	Maliyyə, əməliyyat, uyğunluq və s.
Digər bank bölmələrinin iştirakı	Auditin planlaşdırılması və aparılmasının bütün mərhələlərində iştirak edir	Minimum iştirak, əksər hallarda yoxlamanın sonunda
Keçirilmə yerində iş	Bankın bütün risklərin müəyyən edilməsinin qiymətləndirilməsi və onlara nəzarət	Məcburi audit proqramından sonra icra olunan prosedurlarla bankın məqsədləri arasında heç bir əlaqənin olmaması
Sönaq (test)	Testlər fəaliyyətin ən vacib aspektlərinin nə dərəcədə effektiv idarə olunduğunu qiymətləndirməyə yönəldilmişdir	Testlər nəzarət fəaliyyətlərini qiymətləndirməyə yönəldilmişdir, lakin bankın fəaliyyətinin ən vacib aspektləri vurğulanmır.
Hesabat	Risklərin idarə edilməsinin keyfiyyəti ilə bağlı daxili auditorların rəyini əks etdirir.	Daxili nəzarətin fəaliyyətini qiymətləndirir və çatışmazlıqları müəyyən edir.

Mənbə: Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Nəticə etibarilə, sadalanan alətlərin bank əməliyyatlarının daxili auditinin aparılması metodologiyasına daxil edilməsi ilə daxili auditorlar tərəfindən risklərin idarə edilməsinin effektivliyini qiymətləndirmək üçün istifadə olunan proseduralardakı “boşluq” doldurulur və kredit təşkilatının maliyyə vəziyyətinin sabitliyi təmin edilir. Kommersiya bankının praktikasında bu alətlərdən istifadə zamanı əldə edilən əsas təsir onun daxili auditini idarəetmə arasında daha sıx qarşılıqlı əlaqədə öz əksini tapır. Bu qarşılıqlı əlaqə aşağıdakı nəticələri əldə etməyə imkan verir:

– daxili auditorlar bankın risklərin idarə edilməsi ilə bağlı “ödəmə müddətini” müəyyən edirlər;

– daxili audit risklərin müəyyən edilməsinə və qiymətləndirilməsinə kömək etdiyi və müvafiq tövsiyələr hazırladığı üçün rəhbərlik riskləri daha effektiv idarə etmək imkanı əldə edir;

– bütövlükdə risklərin idarə edilməsi sistemi onun konsepsiyasının qurulmasında və həyata keçirilməsində daxili auditorların iştirakı ilə təkmilləşdirilir;

– belə bir sistemin işləməsinə nəzarət daha effektiv olur;

– daxili auditorlar kommersiya bankının fəaliyyətindəki prosesləri həm öz mövqelərindən, həm də rəhbərlik mövqeyindən nəzərdən keçirirlər ki, bu da risklərin idarə edilməsi sisteminin daha dəqiq qiymətləndirilməsinə kömək edir;

– risklərdən, eləcə də rəhbərliyin qarşıya qoyduğu məqsədlərdən asılı olaraq audit planı tərtib edilir ki, bu da yüksək (aşağı) riskli sahələrin qiymətləndirilməsinə daha çox diqqət yetirilməsinə gətirib çıxarır;

– həddindən artıq və ya qeyri-kafi idarəetmə nəzarətinə məruz qalan risklər müəyyən edilir;

– aşkar edilmiş və ya potensial çatışmazlıqlar və pozuntular, nəinki müəyyən qaydada aradan qaldırılması tövsiyə olunur, həm də onların qarşıya qoyulan məqsədlərə nail

olunmasına hansı təsiri baxımından təhlil edilir və qiymətləndirilir;

– risklərin təsirinin müəyyən edilməsi ilə bağlı idarəetmənin düzgünlüyü qiymətləndirilir (mənfi hadisələri və ya məqsədlərə çatmaq üçün imkanları təmsil edir).

Müasir daxili nəzarətin vəzifələrinin yerinə yetirilməsi risklərin qiymətləndirilməsinin daha səmərəli və daha az xərc tələb edən yeni forma və metodlarını tətbiq etmədən mümkün deyil. Yoxlamalar kənardan aparılmalıdır ki, bu da nəzarət tədbirlərinin xərclərini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa imkan versin [9, s. 151].

Nəticə

Hazırda bir çox Azərbaycan müəssisəsi daxili nəzarətə sovet dövründə formalaşmış yanaşmalardan istifadə edir. Xarici iştirakı olmayan iri müəssisələr və dövlət şirkətləri isə uzun illər ərzində yaxşı qurulmuş, onların iyerarxik, şaquli inteqrasiya olunmuş strukturuna uyğun gələn biznes proseslərindən istifadə edirlər. Bu proseslər şirkətlərə möhkəm və etibarlı nəzarət həyata keçirməyə imkan verir, lakin onların daim dəyişən bazar şərtlərinə uyğunlaşma imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə azaldır. Mövcudluq müddəti və bu iş proseslərinin bazar vəziyyətindəki dəyişikliklərə tez “uyğunlaşa bilməməsi” daxili nəzarətin çox vaxt şirkət üçün potensial təhlükə yaradan sahələrə yönəlməməsinə səbəb olur. Beləliklə, məsələn, bank sektorunda: bank fəaliyyətinin aparılması ilə bağlı proseslər daim modernləşdirilir, təkmilləşdirilir və mürəkkəbləşir, buna görə də effektiv nəzarəti təmin etmək üçün daxili audit baş verən dəyişikliklərə vaxtında uyğunlaşmalıdır və “hiss” edərək dəyişiklik aparmalıdır.

Müasir daxili audit çevik, uyğunlaşmalı və həm şirkətin strategiyasına, həm də maraqlı tərəflərin gözləntilərinə uyğun olmalıdır. Eyni zamanda, onun diqqəti risklərin qiymətləndirilməsinə yeni elmi yanaşmaların işlənib hazırlanmasına və onların müasir informasiya texnologiyalarından istifadə kontekstində qanunvericiliyə uyğunluğu ilə bağlı məsələlərin həllinə yönəldilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. “Auditor xidməti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 16 sentyabr 1994-cü il, №882. (<https://e-qanun.az/framework/9236>).
2. “Daxili audit haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 22 may 2007-ci il, №332-IIIQ. (<https://e-qanun.az/framework/13241>).
3. Səfərov S. Bütçə sistemi və onun idarə olunması. Bakı: Mütərcim, 2014, s. 34-36.
4. Галустов В.У. Исследование роли и методических подходов и вариантов создания службы внутреннего аудита // Учет и статистика, 2014, №1, с.43-49.
5. Лебедева М.Э. Внутренний аудит: роль и значение на современном этапе // Экономика и управление, 2014, №2 (21), с.88-95.
6. Мухина А.С. Становление и развитие внутреннего аудита // Образование. Наука. Научные кадры. 2013, №4, с. 151-156.
7. Самохвалова Ю.В. Совершенствование методик внутреннего аудита в банках / Пермь: Перм. гос. нац. исслед. ун-т, 2014, с.126-134.
8. Шеремет А.Д. Аудит. М.: Инфра-М, 2004, 215 с.
9. Wood D.A. Corporate Managers' Reliance on Internal Auditor Recommendations // AUDITING: A Journal of Practice & Theory, 2012, 31(2), pp. 151-166.

Резюме

Зейнал Пашаев

Проблемы трансформации службы внутреннего аудита в коммерческом банке

В связи с объективными изменениями, происходящими в современной мировой экономике, и трансформацией бизнес-процессов коммерческих банков, проблемы, связанные с модернизацией службы внутреннего аудита кредитных организаций, приобретают все большую актуальность. Из анализа мирового опыта можно сделать вывод, что внутренний аудит является эффективным инструментом контроля, поскольку независимая проверка надежности и эффективности систем контроля и управления дает дополнительные гарантии эффективности деятельности коммерческого банка, а также их безопасности. и защита активов. Служба внутреннего аудита Коммерческого банка – специальное структурное подразделение, созданное для укрепления системы внутреннего аудита банка и обеспечения прозрачности процессов управления. Данная услуга приводит к повышению эффективности деятельности за счет обеспечения правильного использования ресурсов банка и соблюдения законодательных и нормативных требований. В статье дается независимая и объективная оценка роли внутреннего аудита в деятельности современного коммерческого банка, делается вывод о значительном возрастании значения внутреннего контроля и аудита в стабилизации и повышении устойчивости банка. кредитной организации, генезис деятельности кредитной организации и системы внутреннего контроля, а также в меняющихся экономических условиях. Опыт аудита показывает, что формирование методологической основы аудита позволяет банкам не только повысить эффективность аудита, но и добиться высоких финансово-экономических показателей, повысить уровень конкурентоспособности за счет применения прогрессивных элементов управления. В статье рассмотрены основные принципы внутреннего аудита, аспекты обеспечения его независимости и объективности, рассмотрена нормативная база внутреннего аудита. При этом дана оценка методическому обеспечению деятельности внутреннего аудита в финансово-кредитных организациях и определены пути решения существующих проблем. Кроме того, в статье систематизируются подходы к проведению традиционного внутреннего аудита, проводится его сравнительный анализ с прогрессивным направлением «риск-ориентированный аудит» и рассматривается роль модернизации внутреннего аудита в дальнейшем совершенствовании риск-ориентированного подхода в банковском управлении.

Ключевые слова: *генезис внутреннего контроля; внутренний аудит; служба внутреннего аудита; модернизация; управление рисками; служба комплаенс; риск-ориентированный подход*

Summary

Zeynal Pashayev

Problems of Transformation of Internal Audit Service in Commercial Bank

Currently, in connection with the objective changes taking place in the modern world economy and the transformation of business processes of commercial banks, the problems of modernization of the internal audit service of credit institutions are becoming increasingly important. From the analysis of global experience, it can be concluded that internal audit is an effective control tool, since independent verification of the reliability and efficiency of control and management systems provides additional guarantees for the efficiency of a commercial bank, as well as their safety and preservation of its assets. The internal audit service in a commercial bank is a special structural unit created to strengthen the bank's internal audit system and ensure transparency of management processes. This service provides guidance on increasing the efficiency of activities by ensuring the proper use of the bank's resources and compliance with legal and regulatory requirements. It provides an independent and objective assessment. The article examines the role of internal audit in the activities of a modern commercial bank, draws a conclusion about the significant increase in the importance of internal control and audit in stabilizing and increasing the stability of a credit institution, studies the genesis of the credit institution's activities and the internal control system, as well as its modernization in changing economic conditions. Audit experience shows that the formation of methodological foundations of audit allows banks not only to increase the efficiency of the audit, but also to achieve high financial and economic indicators, to increase the level of competitiveness through the

application of progressive management elements. The article discusses the basic principles of internal audit, aspects of ensuring its independence and objectivity, and reviews the regulatory framework of internal audit. At the same time, an assessment of the methodological support of internal audit activities in financial and credit organizations is given, and ways to solve existing problems are identified. In addition, the article systematizes approaches to conducting traditional internal audit, conducts a comparative analysis of it with the progressive direction of "risk-based audit", and discusses the role of modernization of internal audit in further improving the risk-based approach in bank management.

Key words: *genesis of internal control; internal audit; internal audit service; modernization; risk management; compliance service; risk-based approach*

Redaksiya heyətinin üzvü i.e.d., prof. Məmmədov Elşad Yaqub oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.